

Treće poglavlje obuhvaća mjeseci od rujna 1942. do travnja 1943., razdoblje u povijesti NDH kad kada se događaju prve veće turbulencije na visokim pozicijama vlasti. Vojskovođa Slavko Kvaternik odlazi na oporavak u Slovačku na inzistiranje samog Poglavnika, sastavlja se nova Vlada, događaju se promjene u vrhu domobranstva. Nakon povratka u zemlju smijenjen je Slavko Kvaternik, a ubrzo i njegov sin Eugen »Dido« Kvaternik. Veljača 1943. donosi nacionalnu žalost u Hrvatskoj u počast legionarima s Istočnog bojišta, a u Bosni se odvijaju teške borbe. Poglavlje, a time i knjiga, završava svečanom proslavom druge godišnjice proglašenja NDH, čime je ona stigla do polovice svoga puta.

Želeći pristupačno oslikati život Nezavisne Države Hrvatske i njenog naroda, Ivan Košutić se poslužio, kako sam kaže u prosluvi knjige, tzv. fleš vijestima, proširenim informacijama, člancima, komentarima i reportažnim crticama. Istupajući kao prezentator kronološkog slijeda, autor je objektivan i nepristran prenosilac događaja o životu NDH, pa stoga ne utječe na zaključke.

Pisano jednostavnim stilom, ovo publicističko djelo namijenjeno je ne samo uskom krugu historičara-istraživača, nego i svima koje zanima povijest NDH. U tom smislu potrebno je, nažalost, primijetiti da autor ne obilježava citate, te ne upućuje na njihovo porijeklo, što predstavlja teškoće prilikom daljnjeg proučavanja predočenih informacija, činjenica i podataka. Unatoč tome, a zahvaljujući svojoj koncepciji, ova knjiga se svrstava u red djela koja teže izmijeniti dosadašnju crno-bijelu sliku o povijesti NDH.

Tvrtko Božić

Florijan Boras, Spomenica Ljubuškim žrtvama, Ljubuški 1998, 397 str.

Spomenica Ljubuškim žrtvama nastala je kao izraz počasti i priznanja za više od 2500 Ljubašaka izginulih u Drugom svjetskom ratu, a u povodu 600. obljetnice župe Veljaci-Ljubuški. Autor ističe da je Spomenica izdana s ciljem da se prestane osuđivati samo zlo s hrvatske strane, dok je istodobno tuđinski genocid nad Hrvatima u hrvatskoj zemlji prikazivan oslobođenjem. Kao što autor Florijan Boras i urednik Spomenice Vice Vukojević u uvodnoj bilješci ističu, osnovna namjera bila je sve žrtve točno popisati, da ne bude nijednoga netočnog podatka. U tim nastojanjima osobito je teško i složeno bilo ustanoviti tko je i gdje stradao u strašnim križnim putovima i logorima još nesređene komunističke Jugoslavije, dok je za kasnije političke žrtve komunističkog terora bilo nešto lakše jer postoji službena evidencija, a još su svježja i sjećanja rodbine. Autor ističe da se posebno vodilo računa o tome da se ne dogodi da se istu žrtvu zabilježi dva puta, zbog čega uza svaku od žrtava ima dovoljno podataka koji je posve precizno određuju, i zato je vjerojatnije da poneka žrtva nije registrirana nego da je utvrđena lažna ili da je poneka upisana više puta.

Spomenica Ljubuškim žrtvama nastala je kao rezultat autorovih višegodišnjih istraživanja i sustavnog prikupljanja podataka, u čemu su mu, kako ističe, najviše pomogle crkvene osobe, preživjeli sudionici drugog svjetskog rata te bivši robijaši i politički zatvorenici. Svrha Spomenice nije da se utvrdi krivica, nego da se konačno ustanovi istina o Drugom svjetskom ratu, u kojem su zločine činile sve zaraćene strane, i oda počast svima koji su pali za Hrvatsku, a dosad su u vlastitoj zemlji bili prikazivani kao neprijatelji.

Središnja tema Spomenice je abecedni popis žrtava, s osnovnim biografskim podacima iz 35 mjesta i naselja općine Ljubuški, zatim se navodi kojoj je vojsci žrtva pripadala ili je bila civil, te mjesto, datum i okolnosti pod kojima je izgubila život. Ove sažete podatke o žrtvama ljubušskog kraja autor je popratio i dostupnim fotografijama. Prema dosad utvrđenim podacima, na području današnje općine Ljubuški u Drugom svjetskom ratu i poraću poginulo je ili na drugi nači stradalo 2360 osoba. Autor je prikupio podatke za još stotinjak žrtava, ali je trenutačno nemoguće provjeriti imena tih žrtava pa će biti objavljena u sljedećem, proširenom izdanju. Zbog toga je autor uz knjigu priložio i upitni list, kako bi eventualno od čitatelja i drugih ljudi dobio nove podatke i dopune. Na kraju Spomenice u tabličnom prikazu dana je struktura žrtava rata i poraća općine Ljubuški prema mjestu rođenja žrtve, nacionalnoj pripadnosti, vjeroispovijesti, bračnom stanju, spolu, prema godinama stradavanja žrtve (u razdoblju 1941.–1946. godine) te tablica o odgovornima za smrt žrtve (četnici, partizani, ustaše, vlasti FNRJ/SFRJ) i prema načinu stradavanja – poginuo u borbi, nestao na križnom putu, političko ubojstvo i slično.

U posebnoj poglavlju Spomenice pod naslovom »Posredni i neposredni demografski gubici općine Ljubuški« Stjepan Šterc analizira bitne demografske promjene ljubušskog kraja. Šterc navodi da stanovništvo općine Ljubuški stagnira nakon 1939. godine, što znači, ističe autor, da su ljubušku općinu u promatranom razdoblju obilježili sljedeći procesi: pogoršanje demografske slike uslijed ratnih zbivanja, emigracija stanovništva u cijelom poratnom razdoblju, stalno starenje ukupne općinske populacije, povećanje smrtnosti itd. Dana je i tablica ukupnih žrtava stanovništva općine Ljubuški, Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske u drugom svjetskom ratu. Ističe se da je ubijen svaki deseti stanovnik općine Ljubuški ili svaki peti muškarac u općini, s obzirom na to da je odnos muške i ženske populacije gotovo jednak. Navodi se da su ukupne žrtve rata općine Ljubuški relativno bitno veće u odnosu na ukupnu populaciju u BiH i Republici Hrvatskoj.

Knjiga Florijana Borasa o ljubuškim žrtvama nema, kako i sam autor navodi, znanstvenih nakana, nego joj je osnovna da se sve žrtve ljubuškoj kraja točno popišu bez obzira od koga su i kako stradale te da se ispravi nepravda u kojoj su poslije Drugog svjetskog rata pobjednici na mnoge načine krivotvorili povijesne izvore o njima i tumačili ih onako kako je njima odgovaralo. Autor posebno naglašava kako je važno ustanoviti da u Drugom svjetskom ratu zločine nije činilo samo NDH, nego da su i četnici i pobjednici, partizani, tijekom drugog svjetskog rata činili zločine nad hrvatskim stanovništvom.

Knjiga Florijana Borasa o Hrvatima ljubušskog kraja nije standardna povijesna monografija, ali sadrži dosta podataka koji mogu biti od velike koristi istraživačima koji će se baviti prošlošću tog kraja u Drugom svjetskom ratu.

Spomenica ljubuškim žrtvama privlačno je grafički uobličena, a sav prihod od prodaje namijenjen je izgradnji spomen-crkve i križa žrtvama drugog svjetskog rata i Domovinskog rata.

Davor Kovačić